

raba glagola odgovarati, -am je kriva, da se je pri nas razširil glagol odgovarjati na škodo glagola ustrezati. To novinarsko prikazen smo dolžni pobijati zmerom in povsod. SP 1950, 448 (geslo odgovoriti, -im) ima pravilno razlago, da stvar ne *odgovarja, marveč ustreza namenu, toda v sledečem stavku bo treba pri novi redakciji opustiti zvezdico pred besedo odgovarja, ker gre stvarno le za časovno vzporeditev (lokalizacijo) paleolitske in geografske ledene dobe, ne pa za njiju primerjavo, ki bi opravičila sklep, da se dobi ujemata ali skladata oziroma da se dasta primerjati druga z drugo.

Francè Goršič

NEKAJ PRIPOMB K PRIDEVNIŠKEMU STOPNJEVANJU

1. Poleg običajnega pridevniškega stopnjevanja, ki izraža večjo oziroma največjo mero primerjane lastnosti, je mogoče tudi stopnjevanje, pri katerem se primerjana lastnost zmanjšuje. Naša slovnica ga imenuje stopnjevanje navzdol in pripominja, da zanj ne uporabljamo posebnih obrazil, ampak ga opisujemo z *manj*, *najmanj*. Slovnica navaja tri primere: Bodi no malo manj siten! Izmed vseh je najmanj delaven naš razred. Kaj bi govoril, kdo je pridnejši, kvečjemu, kdo je manj len!

Vendar to ni edini in tudi ne najpogostejši način stopnjevanja navzdol. Pri pridevniki, ki jih lahko stopnjujemo z obrazili in imajo svoje pomensko nasprotje, je navadno drugače. N. pr.: Poleti so dnevi dolgi, jeseni so krajši, pozimi pa najkrajši. Torej: dolg — krajši — najkrajši. Nikomur ne bi prišlo na misel, da bi tu stopnjeval dolg — manj dolg — najmanj dolg. Podobno: Najstarejšemu sinu je bilo 20 let, mlajšemu 18 in najmlajšemu 17 let. Torej: najstarejši — mlajši — najmlajši. Andrej je še mlad fant, Borut je starejši, Mitja najstarejši. Torej: mlad — starejši — najstarejši. Med je slajši ko pelin. *Slajši* tu ni komparativ k *sladak*, ampak k *grenak*. Tako bi lahko še naprej naštevati primere z različnimi variantami stopnjevanja navzdol, pri čemer bi si s prislovom *manj*, *najmanj* nič ne pomagali.

Pridevnikov, ki imajo svoje pomensko nasprotje, torej navadno navzdol ne stopnjujemo z *manj*, *najmanj*, ampak s stopnjevano lastnostjo nasprotja.

Imamo pa še drugačne primere: Manj strašna noč je v črne zemlje krili, ko so pod svetlim soncem sužni dnovi. — Vreme je to pomlad manj ugodno kakor lani. To pomlad imamo najmanj ugodno vreme zadnjih let.

Ce bi skušali nadomestiti *manj* *strašen* in *manj* *ugoden* s kakim pomensko nasprotnim adjektivom, recimo s *prijetnejši* in *neugodnejši*, *bolj* *neugoden*, *slabši*, bi se smisel stavka spremenil. Živeti v sužnosti je strašno in tudi ležati v črni zemlji je strašno (to še zdaleč ni prijetno), toda prvo je *nekoliko* hujše. Vreme je bilo ugodno lani in je bilo ugodno letos (nikakor ni bilo slabo), samo lahi je bilo še *nekoliko* bolj ugodno. Pač pa ne bi mogli reči: Med je manj *grenak* ko pelin, ker se tu primerjata dve skrajnosti.

Raba *manj*, *najmanj* je torej pri stopnjevanju na mestu, kadar hočemo poudariti majhno razliko med primerjanimi lastnostmi, ki še ne dobivajo značilnosti svojega nasprotja. Takšni so tudi primeri, ki jih ima naša slovnica. Če pa hočemo izraziti samo smer stopnjevanja, stopnjujemo adjektiv nasprotja, četudi med primerjanimi lastnostmi ni velike razlike. N. pr.: Ta smreka je le malo manjša od one. Če rečemo: Ta papir je dober, oni pa je slabši, smo s tem povedali samo to, da gre za dve različni kvaliteti papirja. Če pa rečemo: Ta papir je dober, oni pa je manj dober, to pomeni, da sta obe vrsti papirja dobri, le da je ena za spoznanje slabša.

Včasih rabimo komparativno obliko, ne da bi sploh kaj primerjali, pač pa želimo približno označiti ne večjo, ampak nekoliko manjšo mero lastnosti: *krajša* povest je daljša kakor kratka, *površnejši* opazovalec ni bolj površen, ampak skoraj površen, *novejša* književnost ni bolj nova, ampak sega nekoliko, ne daleč nazaj, mlajši gospod je nekoliko zrelejši gospod, *nižji* uradnik ne stoji niže kakor nizek uradnik, ampak je samo nekje na spodnjem koncu uradniške lestvice itd.

2. Obe naši povojni slovnici dovoljujeta stopnjevanje z *bolj*, *najbolj* samo pri adjektivih, ki jih ne moremo stopnjevat z obrazili. Izjeme so le primeri s posebnim poudarkom ali slogovno posebnostjo. Breznik — pri roki imam 4. izdajo njegove slovnice — tega nikjer izrecno ne predpisuje. Iz tega bi se dalo sklepati in tudi ni dvoma, da se je stopnjevanje z *bolj*, *najbolj* močno razširilo, slovnicarji pa so čutili potrebo, da to zajeziijo. Vendar ni najmanjšega razloga za omejevanje, ki ga predpisuje slovnica. Raba *bolj* *topel* je prav tako pravilna kakor *toplejši*, in sicer zato, ker je danes v knjižni slovenščini vsesplošno v navadi. Ne bi sicer trdili, da sta obe

obliki vedno enako dobri, toda jezikovnemu čutu posameznika je treba prepustiti, da se odloči, kaj je v danem primeru bolj neprisiljeno in zato lepše. Vedno bolj pogosta raba opisnega stopnjevanja je v skladu s težnjo po poenostavljanju oblik, ki je živa v vsakem jeziku. Zato bi bilo zelo nesmiselno in tudi neučinkovito, če bi tej težnji nasprotovali. Za tvorbo komparativa imamo vrsto obrazil, ki vrhu tega bolj ali manj oddaljujejo pridevnik od izhodiščne oblike, n. pr. tanjši, nižji, globlji, srečnejši itd. Neprimerno bolj udobno je za jezik, če ostane izhodiščna oblika (pozitiv) nespremenjena in se doda samo *bolj*, *najbolj*. Zato se taka oblika komparativa tudi čedalje bolj uveljavlja. Na podoben način se je jezik v davniini osvobodil n. pr. nekaterih oblik s posebnimi obrazili za čase, zdaj pa smo v slovenščini priča izumiranj nekaterih participov, ki jih nadomeščamo z opisovanjem.

3. Po nepotrebnem omejuje slovnica tudi besedice, ki nam služijo poleg komparativa za primerjanje. Medtem ko so pri Brezniku na voljo trije členki: *ko*, *kot* in *kakor*, sta obe povojni izdaji slovnice *kot* izpustili. To je tembolj nerazumljivo, ker uživa *kot* v SP 1950 še nadalje nezmanjšane pravice. Ta členek je tako splošno razširjen — samo nekateri dialekti ga nimajo — da je ni sile, ki bi ga mogla izkoreniniti. Kadar pa je stvar taka, ima seveda zmerom jezik prav, ne slovnica. Ker pa je v isti slovnici pri neresničnih primerjalnih odvisnikih *kot* vendarle uporabljen (n. pr. *kot* bi mignil, izgine vse z mize), je prav mogoče, da je *kot* v poglavju o rabi primernika pri stopnjevanju izpadel zgolj po naključju.

Boris Urbančič

O IZGOVORU LJ IN NJ

Kako malo je določena izgovarjava teh glasov v knjižni slovenščini ali zbornem govoru, kažejo stališča, ki so jih prav zadnja leta zavzeli različni avtorji. R. Kolarič se (JiS I, 43 sl.) postavlja na skrajno stališče dveh ločenih glasov, celo zlogovno mejo postavlja med oba sestavna dela med samoglasnikoma, na koncu zloga (besede) pa otrditev po gorenjskem izgovoru, torej: (*král* — *král-ja*, *kôn* — *kôn-ja*) za *kralj* — *kralja*, *kônj* — *kôn-ja*, prav kakor *mesár* — *mesár-ja*. To novost naj bi bila uvedla Slov. slovnica III/IV (1940) proti Breznikovemu vzdrževanju topljenega *lj*, *nj*; bomo pravični, to novost je prinesel SP 1935 kot praktični povzetek Ramovševih dognanj v Historični gramatiki (II, 1923), kakor pravilno ugotavljata Toporišič (JiS III, 70 sl.) in Iv. Tominec (JiS V, 62). Res je, da R. Kolarič delitev na zloge označuje za narečno, vendar ni povedano, kako je to spraviti v sklad s pravopisnimi predpisi istega SP 1935, da sta *lj* in *nj* nedeljiva. Slovenska slovnica 1956 govori o nebnih ali palatalnih *l'* in *ñ* (str. 22 sl.) na koncu besede (zloga) in o izgovoru vsakega glasu zase (*lj*, *nj*) pred samoglasnikom (46 sl.). Oboje je posnetek po SP 1950, ta pa ponavlja SP 1935. V oceni slovnice (JiS II, 130) je Fr. Tomšič to opredelitev pohvalil kot posrečeno, Toporišič pa jo je (JiS III, 72) zavrnil, češ da ta dva glasova v slovenščini nikakor nista palatalna, kvečjemu palatalizirana, a tako rahlo, da skoraj ni upoštevanja vredno. Zdaj se je oglasil še Iv. Tominec (JiS V, 62) z odločno vrnitvijo k palatalnima *l'* in *ñ* v vseh legah. Sklicuje se na to, da je izgovarjava dveh glasov *l-j*, *n-j* šolsko črkovanje, glasova pa da sta ehotna in ju je treba tako tudi izgovarjati, se pravi kot nebna ali palatalna *l'* in *ñ*. Vsa ta nesoglasja vpijejo po sporazumevanju in iskanju pametne rešitve; ta mora biti utemeljena v resničnem govoru in jezikovnih težnjah, ne sme mehanično posploševati, pa tudi ne zgolj teoretično terjati nemogočih glasov. Takemu iskanju so namenjene tudi naslednje vrstice.

Škrabec in njegova šola (Breznik i. dr.) postavljata v slovenski glasovni sistem tudi fonema palatalna *l'* in *ñ* (v pismu od Kopitarja naprej *lj* in *nj*) na zgodovinsko etimološki osnovi. Škrabec dela to celo nekoliko v nasprotju s svojim načelom, po katerem je izhodišče knjižnemu jeziku 16. stol., ko pa vemo, da n. pr. Trubar dosledno enači *lj* z *l*, manj dosledno pa tudi *nj* z *n*. Vedel je, da sta prava nebna *l'*, *ñ* v današnjih narečjih le redka, vendar so mu bile praktične težave v dejanskem izgovoru manj pomembne kakor etimološko zgodovinska utemeljenost. Ramovš v Hist. gr. ni iskal praktične rešitve za današnji zborni govor, marveč je ugotovil dejanske reflekse nekdanjih palatalnih glasov (*f*, *l'* in *ñ*) v današnjih narečjih in v zgodovinskem razvoju, kolikor ga je mogoče slediti po naših starejših besedilih. Ko je bil pa pri delu za SP 1935 postavljen pred praktično reševanje, se je odločil za to, kar Tominec obžaluje, pa morda ne popolnoma upravičeno, če vse prav premislimo. Ta odločitev obsega troje: 1. da »*lj* in *nj* pred samoglasniki govorimo raz-